

Warszawa, dn. 4.12.2024 r.

dr hab. Jacek Hamela, prof. UŚ
Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji
Instytut Sztuk Muzycznych
Szkoła Filmowa im. Krzysztofa Kieślowskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

RECENZJA

pracy doktorskiej mgra **Pawła Jaźwieckiego** pt.

“Gwiazdy muszą płonąć” Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza - dzieło restauracji dźwięku utrwalonego na taśmie filmowej

Recenzja sporządzona na zlecenie Rady Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego
Fryderyka Chopina w Warszawie

Dzieło artystyczne

Dziełem artystycznym przedstawionym przez mgra Pawła Jaźwieckiego w przewodzie doktorskim jest restauracja warstwy dźwięku utrwalonego na taśmie filmowej 64-minutowego dokumentu inscenizowanego pt. “*Gwiazdy muszą płonąć*” w reż. Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza, który w formie pierwotnej i oryginalnej powstał w 1954 roku.

Analiza odsłuchowa zaprezentowanego dzieła nie pozostawia wątpliwości co do niestęchanie świadomego i dojrzałego zastosowania wobec niego zabiegów restauracji dźwięku - w aspekcie technologicznym oraz estetycznym. Oznacza to, że technologia jest w tej realizacji zupełnie niezauważalna, zaś walory brzmieniowe i złożona warstwa audialna skłania odbiorcę do włączenia się w strumień narracji dzieła jako spójnej całości. Tak jak przed wielu laty, świat skomponowany intencjami i zabiegami realizacyjnymi twórców może wybrzmiewać w sposób niezaburzony artefaktami i niedoskonałościami technologii, degradacją nośników i patyną czasu. A zatem właściwe jest w tym miejscu zastosowanie określenia “*kopalnia opisana dźwiękiem*”. Zrealizowana przez Doktoranta restauracja dźwięku pozwala zupełnie na nowo (aczkolwiek po 70 latach od zrealizowania dzieła w pierwotnej formie) odnieść się do jego audytywnych walorów estetycznych. Warstwa dźwiękowa filmu funkcjonuje tu na wielu poziomach. Realizm akustyczny przejawia się w dźwiękach związanych z pracą w kopalni, takich jak dźwięki aktywności i działań kopalnianych urządzeń, młotów, kilofów, szum maszyn czy odgłosy ciężkich kroków górników. Tworzą one realistyczny pejzaż dźwiękowy przenoszący odbiorcę w surową przestrzeń pracy i wysiłku bohaterów filmowej opowieści. Reżyser filmu, realizator dźwięku - ale w tym szczególnym przypadku także autor restauracji warstwy dźwięku tego dzieła - oddają nie tylko fizyczne, ale i psychiczne odczucia związane z pracą w niebezpiecznym

środowisku. Warstwa dźwiękowa na powrót buduje w tym filmie napięcie i dramaturgię. W scenach napięć, takich jak wypadek w kopalni, dźwięk staje się bardziej intensywny poprzez właściwie wypracowane różnice dynamiczne, zaś cisza wypowiada się w swojej równie ważnej roli – uwypukla emocje bohaterów, skupiając uwagę na ich wewnętrznych przeżyciach. Kontrast między dźwiękami technologicznymi a naturalnymi odgłosami, np. ciszą w kopalnianych wyrobiskach, symbolizuje konflikt między postępem technologicznym a jego kosztami – zarówno materialnymi, jak i psychicznymi. Odgłosy pracy maszyn czy echo w tunelach, można znów - bez szumów i zakłóceń - interpretować jako metaforę ludzkiego zmagania się z naturą. Muzyka, choć stosowana w tym dziele bardzo skromnie i oszczędnie, pracuje na wymowę ideologiczną filmu - wymowę zgodną z duchem czasu. Dzięki pracy mgra Pawła Jaźwieckiego warstwa dźwiękowa filmu *“Gwiazdy muszą płonąć”* odzyskała swoją pierwotną strukturę i wymowę. Pozwala to doświadczyć aktualnie całości dzieła w formie zbliżonej do pierwotnego zamysłu i twórczych intencji reżyserów i realizatorów. Proces restauracji pozwolił nie tylko na “uratowanie” unikalnych elementów dźwiękowych, ale także umożliwił wydobyć wielu subtelnych niuansów, które - tak, jak niegdyś - służą interpretacji dzieła zgodnie z właściwie rozpoznanymi intencjami twórczymi reżysera, Andrzeja Munka. Przykładem jest restauracja przestrzeni wybrzmiewających w tunelach kopalni, które w pierwotnej wersji było niemal niesłyszalne z powodu degradacji taśmy. Dzięki zaawansowanym technologiom, takim jak przestrzenne modelowanie akustyczne, udało się odtworzyć wiele delikatnych elementów, nadając dźwiękowi wymiar przestrzenny i emocjonalny. Dzięki restauracji i interdyscyplinarnemu zrozumieniu jej roli dzieło to odzyskało nowe życie.

Pisemna eksplikacja

Dysertacja mgra Pawła Jaźwieckiego na przestrzeni 232 stron i treści zawierającej się we wstępie, sześciu rozdziałach głównych, wielu podrozdziałach oraz podsumowaniu w szczegółowy, precyzyjny i jednocześnie czytelny sposób objaśnia zagadnienia związane z procesem restauracji dźwięku w ujęciu historycznym, estetycznym oraz metodologicznym. Dopiero na tak mocno osadzonych fundamentach Doktorant dokonuje opisu złożonego procesu realizacji dzieła restauracji dźwięku filmu pt. *“Gwiazdy muszą płonąć”* w reż. Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza.

Praca doktorska mgra Pawła Jaźwieckiego to bardzo złożone i wnikliwe studium badawcze przedmiotowego zagadnienia. Odnajdujemy w nim kompleksowe, usystematyzowane i ugruntowane w dowodach opracowanie zagadnień związanych z restauracją dzieła sztuki jako takiego, gdzie istotną część stanowią działania konserwatorskie w obszarze sztuk muzycznych. Zagadnieniem zasadniczym zgłębianym w tej części pracy staje się więc restauracja dźwięku w kontekście audiowizualnym, z wyraźnym naciskiem na wyzwania techniczne i estetyczne związane z rewitalizacją dźwięku w filmach archiwalnych. Już we wstępie dysertacji odnajdujemy wartość przytoczenia w tym miejscu słowa prof. Grażyny Korpala, wieloletniej Dziekan i Prodziekan Wydziału Restauracji i Konserwacji Dzieł

Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie: *“Konservacja jest tą dziedziną, w której poznanie przez naukę i sztukę uzupełnia się wzajemnie. Jest jedną z tych nielicznych dyscyplin, gdzie wysiłek intelektualny musi iść w parze z wysiłkiem artystycznym, a połączenie wiedzy, nauki, wreszcie refleksji teoretycznej towarzyszy praktycznym działaniom”*. Tak ustalony, interdyscyplinarny punkt wyjścia musiał się wiązać dla wszelkich teoretycznych oraz praktycznych działań mgra Pawła Jaźwieckiego z ogromnym wyzwaniem. Podolał mu. Wartość merytoryczna wielu przytoczonych stanowisk estetycznych i metodologicznych, prezentacja definicji kluczowych terminów, wieloaspektowych analiz oraz zasad konserwatorskich sprawia, że tak zrealizowana i przedstawiona w postępowaniu doktorskim dokumentacja nie mieści się w skromnym skądinąd znaczeniu wyrażenia “opis”. Na uwagę zasługuje nie tylko szeroka kwerenda literatury naukowej, na których Doktorant buduje niezwykle silny fundament metodologiczny. Bardzo wartościowa wydaje się niezwykle dociekliwość mgra Pawła Jaźwieckiego w poszukiwaniu i przywoływaniu elementów istotnych dla budowania jasnych i przejrzystych struktur porządkujących teorię i praktykę. Doktorant umiejętnie łączy wiedzę z zakresu konserwacji dzieł sztuki, technologii audiowizualnej oraz analizy estetycznej, ukazując złożoność procesu ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanego na taśmie filmowej. W dysertacji odnajdujemy także treści poświęcone elementom psychoakustyki oraz wpływowi percepcji dźwięku na odbiór estetyczny dzieła. Istotną część pracy stanowi szczegółowy opis metodologii restauracji dźwięku. Doktorant analizuje proces digitalizacji i odczytu materiałów dźwiękowych, szczegółowo opisuje techniki odszumiania pozyskanego materiału, rekonstrukcję ubytków oraz remastering. Autor wyjaśnia wpływ technologii optycznego i magnetycznego zapisu dźwięku na jakość nagrań oraz poziom wyzwań stawianych przed współczesnymi restauratorami. Złożony kontekst naukowy wzbogaca przywołanie historycznego tła technologii zapisu dźwięku na taśmie filmowej. Systematyzuje to wiedzę w obszarze ewolucji technologicznej, która ukształtowała współczesne podejście do restauracji dźwięku form audiowizualnych. Zupełnie wyjątkowe wydaje się przywoływanie nadrzędnego, a często pomijanego bądź nieuwzględnianego celu zabiegów restauracyjnych warstwy dźwięku dzieła filmowego. Jest nim próba jak najwierniejszego zbliżenia się i zrozumienia oraz odtworzenia w restaurowanym dziele najgłębszych i zupełnie pierwotnych intencji twórczych reżysera. Wskazany przez mgra Pawła Jaźwieckiego przedmiot badań, tj. film pt. *“Gwiazdy muszą płonąć”* w reżyserii Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza, jest przykładem zastosowania nowoczesnych technik rekonstrukcyjnych zmierzających do odtworzenia oryginalnej warstwy dźwiękowej ze stałym odniesieniem i głębokim szacunkiem dla intencji twórców wskazanego dzieła audiowizualnego. Ostatni rozdział dysertacji poświęcony jest precyzyjnemu opisowi wszelkich zagadnień technologicznych i estetycznych związanych z realizacją restauracji dźwięku w/w dzieła audiowizualnego.

Konstatując, praca doktorska mgra Pawła Jaźwieckiego to interdyscyplinarne, inspirujące, komplementarne, wnikliwe i - właśnie tych powodów - bardzo wartościowe studium zagadnienia restauracji dźwięku zapisanego na taśmie filmowej.

Pragnę wyrazić przekonanie, że przedstawiona praca doktorska mgra Pawła Jaźwieckiego, składająca się z dzieła artystycznego i dysertacji pt. **“Gwiazdy muszą płonąć” Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza - dzieło restauracji dźwięku utrwalonego na taśmie filmowej**” stanowi oryginalne, twórcze, autorskie i indywidualne rozwiązanie problemu artystycznego. Kandydat wykazał się gruntowną wiedzą teoretyczną, świadomością technologiczną oraz estetyczną w obszarze przedmiotowych zagadnień, a także umiejętnościami w prowadzeniu samodzielnej działalności artystycznej i naukowej.

Stwierdzam jednoznacznie, że praca doktorska mgr Pawła Jaźwieckiego spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2023 poz. 742 z późn. zm.) i **popieram wniosek o nadanie mgr. Pawłowi Jaźwieckiemu stopnia doktora w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne.**

